

естетичні та естетико-політичні явища та процеси, їх онтологію, гносеологію, а також можливості управління ними в рамках наявних методологічних підходів.

Бібліографічні посилання

1. **Бабков А.** Иконографический подход в работах французских геополитиков / А. Бабков // Власть. – 2010. – № 7. – С. 69–73.
2. **Баталов Э. Я.** Мировое развитие и мировой порядок. Анализ современных американских концепций / Э. Я. Баталов. – М.: РОССПЭН, 2005. – 366 с.
3. **Баталов Э. Я.** О философии международных отношений / Э. Я. Баталов. – М.: Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2005. – 132 с.
4. **Косолапов Н.** Кризис рациональности / Н. Косолапов // Международные процессы. – 2001. – Т. 9. – №2(26). – С. 112–118.
5. **Лосев А. Ф.** Эстетика // Философская энциклопедия : В 5 т. / А. Ф. Лосев. – М., 1970. – Т. 5. – С. 570.
6. **Панарин А. С.** Философия политики / А. С. Панарин. – М., 1996.
7. **Поздняков Э. А.** Философия политики : В 2 т. / Э. А. Поздняков. – М., 1994.
8. **Розов Н. С.** Устойчивое развитие и ценностное сознание / Н. С. Розов. – Новосибирск: Изд-е ИФиПр СО РАН, 1994. – 28 с.
9. **Шмитт К.** Понятие политического / К. Шмитт // Антология мировой политической мысли: В 5 т. – М., 1997. – Т. 1. – С. 292.
10. **Hedley B.** Hedley Bull on international society. Bull Hedley, Kai Alderson, Andrew Hurrell. – Macmillan Press Ltd, 2000. – 265 p.

Надійшла до редколегії 08.02.2012 р.

УДК 101.1:316

А. В. Ставицький
Філія МДУ (м. Севастополь)

СУЧАСНЕ «РОЗШИРЮВАЛЬНЕ» ТЛУМАЧЕННЯ МІФУ ЯК УМОВА ЙОГО ПОДАЛЬШОГО ПІЗНАННЯ

Рассматриваются особенности и преимущества так называемых «расширительного» толкования мифа.

Ключевые слова: современный миф, функции мифа, мифологизация.

Розглядаються особливості та переваги так званих «розширювального» тлумачення міфу.

Ключові слова: сучасний міф, функції міфу, міфологізація.

This article discusses the features and advantages of the so-called. «expansion» interpretation of the myth.

Keywords: modern myth, functions of myth, mythologization.

Універсальний підхід до міфу в сучасній науці неминує ставити питання про його розширювальне розуміння, яке може бути зведене до наступного: чи вправі дослідник розглядати явище в максимально можливому його прояві як ціле або повинен обмежувати його розуміння уявленнями, що вже склалися, незважаючи на нові дані? Адже розширене тлумачення міфу не несе виключно негативного смислового навантаження, але вбирає в себе максимально можливий спектр припущених під даним терміном значень.

Іншими словами, розширене тлумачення міфу змушує відмовитися від колишніх стереотипів і загальних місць, наново переглянувши застосовану до міфу наукову

методологію, що не зовсім зручно для тих, хто зробив попереднє знання про міф звичним настільки, що вже не може від нього відмовитися, заперечуючи будь-який інший підхід, як несумісний не з його застарілими поглядами, а з наукою. Насправді вони захищають не науку, але лише свої заобони. І тоді, якщо в рамках їхніх уявлень міф як мова цього не вписується, але при цьому нікуди не зникає, неминуче виникає проблема. Проблема нерозуміння, яку можна зняти, лише відмовившись від тих уявлень, які насправді не відповідають. Отже, як мінімум це не проблема міфу, а проблема відсталості сприйняття. Адже проблема була не в тому, що ідеї, заявлені в ході дослідження міфу, відрізнялися принциповою новизною, а в тому, що суспільство виявилось не готовим прийняти їх, продовжуючи представляти міф таким, яким звикло бачити його за два останні тисячоліття.

У результаті в суспільстві та науці склалися два абсолютно протилежних уявлення про міфологію, існуючи ніби в паралельних світах. Одне, старе, побудоване цілком на звичних заобонах, де міф якщо не виключно сказання про богів і героїв, то вже точно плід фантазії дурних і неосвічених людей, які не бажають освічуватися й логічно мислити. Друге показує, що міф є в образно-символічній формі відображена реальність, викликана потребою людей в чуттєвому й одночасно осмисленому сприйнятті, яке в нашому нескінченно різноманітному світі неможлива без певної частки образних припущень і символізації.

Тепер нам залишається тільки здогадуватися, як було важко першим дослідникам починати затверджувати нові ідеї в міфології, якщо навіть такі визнані, хоч і різні за поглядами авторитети у філософії, як Р. Бульман і Б. Рассел вважали, що процес деміфологізації продиктований вже однією інтелектуальною чесністю. І подібна точка зору продовжує домінувати в науці досі. А посиленням на чесність прикривають нездатність поглянути реальності в обличчя.

Що ж із цього випливає? З якоїсь зовсім незрозумілої іронії буття ми приймаємо за міф те, що як міф померло, віджило й відкинуте міфом, щоб він міг жити далі. Ми наділяємо міф відомим змістом і значимістю, але живе не помічаємо. Чому ми бачимо тільки мертве й не бачимо живого? Тобто бачимо лише зручну для нашого розуміння частину великого процесу оновлення, коли міф, як фенікс, долає сам себе, вмираючи в старому й відроджуючись у новому для нового буття. Можливо, тому, що міф занадто живий, щоб йому надавати сенс? Проте надавати значення «мертвим» формам міфу, що стали літературою, рівносильне тому, щоб в рамках християнської віри знати про страту Христа й зовсім не враховувати його Воскресіння. Так, ми захоплюємося красою міфу померлого, хоча й любимо підкреслювати, що він ілюзорний, але, подібно Хомі невірному, абсолютно не хочемо приймати й бачити міф живим.

У зв'язку з цим, при аналізі присвячених міфу досліджень вкрай важливо визначитися в тому, що заважає подальшому його вивченню. Але, з іншого боку, слід визнати також, що, незважаючи на збереження відносно міфу певних помилок, у XX столітті інтенсивно формувалися інші принципи ставлення до нього. В основі їх лежать:

1) розуміння, що багато цінностей традиційних культур виявилися спочатку вписаними в сучасні культури, і міфи – в тому числі. І не випадково «кращі уми свого часу визнавали за міфом статус реальності, реальності владної і відчутної» [3, с. 169];

2) сприйняття міфу як поля живої реальності та реабілітації його як символічного виразу основ буття, певної форми узагальнення історичного досвіду, способу гармонізації уявлень про навколишній світ і місце людини в ньому, засоби дозволу проблем через більш просте й зрозуміле;

3) розуміння міфу як важливого елементу колективної свідомості, як ірраціональну сферу в символічному просторі суспільства. В результаті увесь емоційний зміст особистого та суспільного життя від народження і до смерті відливається в міфі, який ми творимо безперервно для інших і для себе;

4) виявлення зв'язку між міфом і якістю сприйняття навколишнього світу, а також між міфологізованою свідомістю й відображеною їм реальністю.

Як бачимо, постановка проблеми сучасного міфу й його функціонування у суспільстві, безумовно, вимагає його «розширювального тлумачення», яке найбільш повно вивчили й розробили такі видатні мислителі та дослідники міфу, як

А. Ф. Лосев, К.-Г. Юнг, Дж. Кемпбелл, К. Леві-Строс, Ю. М. Лотман, К. Хьюбер, М. Еліаде, А. М. Лобок.

Говорячи про розширювальний підхід до вивчення міфу, треба виходити з того, що в ньому, по суті, мова йде про перехід до максимально можливого універсального підходу в дослідженні універсального соціокультурного явища, коли міф став усвідомлюватися у всій своїй повноті та цілісності. І хоча наука не може відобразити його адекватно тому, що міф із себе уявляє, саме ставлення до міфу як до потенційної нескінченності, що різноманітно проявляється, дає дослідникам міфу зовсім інші позитивні перспективи, які, безумовно, дадуть про себе знати і на результатах нових досліджень. Адже для максимально повного й системного розуміння досліджуваного явища необхідно підходити до нього так, щоб не випустити зі сфери дослідження ті його прояви, які поки для дослідників незвичні, але інакше ніж дане явище не можуть бути пояснені. Так включені в поняття міфу уявлення неминуче змушують включати в нього те, що раніше з ним не пов'язувалося. Отже, розширене тлумачення міфу є наслідок неминучості прагнення науки вивчати міф у всій його повноті й цілісності, не виключаючи тих його приватних проявів, які раніше до міфу з різних причин не зараховувалися.

Відмова від будь-якого елемента, властивості, аспекту міфу й міфотворчості означає звуження простору дослідження, що автоматично веде за собою розгляд не міфу, а його тих чи інших подробиць, що б при цьому дослідник не говорив.

Справді, що називати міфом? Що дає нам основу використати один термін до таких різних явищ? І якщо в кожному випадку міф, як термін, все одно відповідає визначенню, наскільки правильно ми його розуміємо? Що стоїть за ним? В якій мірі поняття міфу еволюціонує й чи відповідає ця еволюція нашому розумінню? Як міф актуалізує соціальний, культурний та історичний простір, немов оновлюючись у цьому і постаючи перед нами в іншому, ніж раніше, вигляді?

У будь-якому випадку, незалежно від того, як відповідати на ці питання досліднику, йому потрібно стосовно міфу заново ставити думку й світосприйняття. Адже при більш глибокому вивченні міфи неминуче стирають науково дисциплінарні кордони і зміщують поняття про них.

Ось чому загальні правила тлумачення міфів викласти, швидше за все, неможливо. Адже ці правила з позицій науки багато в чому визначаються алюзією. Тому кожна культура виробляє свої способи «роботи» з міфами, з урахуванням власної традиції, періодично їх міняючи. Отже, на даному етапі його вивчення можна лише сказати, що міф є нескінченна «гра» смислів, породжуваних культурою, де мета «гри» культури – не тлумачення міфу і не «позитивний результат», а вступ в «гру» по образному виразу Р. Барта «означаючих», в якій реалізується множинний зміст спрямованого в нескінченність міфу-знака, що несе сутнісний сенс пізнаваного і твореного людьми буття.

Тлумачення міфу і його символів, наповнення їх певним змістом багато в чому залежить від стану суспільства і особливостей його існування; де форма контролю над образом здійснюється за допомогою «закріплення» сенсу через мову й традицію. Адже множинний зміст міфу, що забезпечує первісну різноманітність смислів, впливає не з обмеженості його прочитання, а в силу певної мовної та соціальної структури міфу.

Багатство смислів мало залежить від багатства слів, і тому зрозумілим буде викладене лише тому, хто схожі відчуття вже випробував. Хто багато почуває, хто яскраво відчуває, той і в малому багато відчує й зрозуміє. Спілкуючись з нами, слово «дихає», переживаючи свої «припливи» і «відпливи» смислів, наповнюючись смислами або без них усихаючи. Отже, мова в даному випадку скоріше йде про нестачу чуттєвого досвіду, а не мови. Ось чому, щоб міф вивчати як ціле, треба стати з ним цілим, навчившись вбачати його вплив в самих різних формах і областях. Тоді міф розпізнається не як форма вираження, але як сама сутність, хоча в звичайному житті ми маємо справу з його формою в тому сенсі, що сутнісна сторона міфу прихована від нас.

У силу цього міф можна розглядати як:

– синкретичну колицку культури, її «тінь», «підсвідомість», пам'ять, джерело, стрижень, цілющий ґрунт;

- основу людської свідомості, наслідок певного стану розуму, сформованого в конкретному соціальному середовищі, що освоює й перетворює її;
  - життєво необхідну частину будь-якої культури, основу духовного життя суспільства й людей, частину спільного духовного життя, необхідну людині для її духовного становлення та розвитку;
  - своєрідну «нічну культуру», «тіньову речовину» науки та культури, поле їх постійної взаємодії, що збігається з наукою всіма точками і проникає в неї;
  - особливий тип знання, що охоплює світогляд у всій сукупності природних, культурних, людських вимірів і формує т. зв. міфологічну картину світу, одухотворену особистими почуттями та переживаннями, втілює життя в усьому його багатстві, глибині, насиченості і різноманітності;
  - особливу смислову реальність, що породжує і вивільняє сенс, що відкриває множинний зміст міфу, щоб забезпечити первісну різноманітність смислів, надати сенс вищим цінностям і причастити ними через причетність;
  - спосіб освоєння культурного простору в рамках певної соціальної системи;
  - спосіб духовного освоєння світу, його символізації;
  - форму запитування світу і через знайдені відповіді утвердження в ньому; спосіб буття істини в тому сенсі, як це розуміє саме суспільство; феномен культури, її двигун, духовну й творчу основу;
  - складну культурну систему, що саморозвивається;
  - джерело творчої енергії, яка не є первісно позитивною або негативною, не несе в собі первісно ніякого негативного заряду й не заслуговує засуджувачого відношення, але може мати як позитивні, так і негативні наслідки в залежності від духовних якостей і мотивації людей;
  - світогляд, який запитує і присвячує, занурює і затверджує, що пропонує і нав'язує, що скріплює і зв'язує; виступає в формі загального психофізичного зв'язку, який забезпечує синтез матерії і психіки, що впорядковує і гармонізує світ, що виявляє його духовну і смислову єдність;
  - найважливішу складову людського світоустрою, що забезпечує особливий смисловий порядок, спосіб зазначення, що відкриває гру сенсів, породжуваних культурою, і формує текст культури;
  - багатовимірний символічний простір, в якому чути багатоголосся думок, образів, знаків, прихованих і явних цитат, що посиляють до тисячі культурних джерел, що ховаються в минулому, оживших або до часу забутих;
  - спосіб соціального моделювання, що формує моделі реальності, що об'єднує людей минулим і майбутнім; своєрідну «гру» культури, результат вільної гри культурних кодів безлічі структур, занурених у культуру і людину;
  - вільну гру підсвідомих інтуїцій, за якими стоїть прихований досвід століть, який виступає заставою єдності духовної спільності та стабільності, її ефективності та захищеності; вираз загального в найменшому, коли думка і діяльність людини знаходять космічну значущість і висоту;
  - світ, наповнений духовністю і сенсом, націлений на його набуття і самовідновлення, на пошук вічних начал мислення і буття, на пошук пояснення і виправдання, пошук «попереднього досвіду» майбутнього, як умова поновлення буття;
  - світ, по-своєму логічний і обґрунтований, який дозволяє кожному знайти своє місце в світі, в суспільстві, в колективі; дарує людині віру, надію й любов.
- Втім, оскільки міф найкраще проявляє свою сутність у взаємодії з суспільством, активно впливаючи на свідомість і поведінку людей, його духовна цінність, його соціальне значення визначається реалізацією міфу в суспільстві та людині. Значення міфу в житті людини величезне. У результаті його дії всі події, соціальні процеси, явища постають як єдина смислова композиція, створювана з внутрішніх психічних і зовнішніх фактів дійсності і виступає як спосіб духовної самоорганізації, внутрішнього (психологічного) захисту та мотивації, за яким суспільство і живе.
- У результаті такого впливу міф:
- перериває штучну роздробленість знання, відкриваючи і розширюючи духовні та психічні межі, даючи знання не конкретних фактів, але смислів, почуттів, переживань; правду духовного досвіду, одухотвореного знання, образно втіленої всеєдності;

- формує відчуття цілісності й єдності в почутті і переживанні;
- вказує на світ у його цілісності через одну з його частин, використовуючи здатність символів збагачуватися в ході людської історії;
- формує міфологічну картину світу, духовну й соціальну середовищі, наповнюючи людину тією інформацією, яка дозволяє відчувати себе природно і комфортно;
- співвідноситься з середовищем, мотивами і бажаннями;
- звертається не просто до безсонної свідомості, але до всього психологічного життя, перетворюючи особистий досвід у духовний акт, який забезпечує відкритість духу і доступ до загального;
- культивує і насаджує звичні в суспільстві духовні, етичні й естетичні цінності та ідеали;
- будується і функціонує як закінчена система значень, висікаючи з життя «іскру пережитого»;
- забезпечує відтворення значущих для людини духовних сутностей у конкретних і зрозумілих для неї формах, з'єднуючи їх у духовності, традиції та соціальної інтуїції;
- стимулює і регулює діалог культур і епох, забезпечує зв'язок часів і просторів, формуючи відчуття причетності.

Отже, коли мова йде про пізнання міфу, доводиться визнати, що саме ставлення до нього визначає ступінь його розуміння. Недарма, незважаючи на те, що міф є об'єктом дослідження більше двох тисяч років, його дослідники до цих пір не змогли домовитися в основних принципах його розгляду. У цьому сенсі міф багато в чому все ще є «річчю в собі» і «темна сторона» його залишається непізнаною.

Отже, він належить до тих складних речей, які тільки здаються простими. І доказом цього стали відкриття в психології та семіології, які призвели до цього перевороту в процесі пізнання міфу, показавши, що не можна зрозуміти міф, не прийнявши первісно багатства його смислів. І хоча багато чого в міфі ще не ясно, здається, цілком доречним твердження, що міф – не вигадка, не фікція, не ідеальне буття, але реальність, яка життєво відчувається і твориться, яка містить у собі свою власну істинність і смислову структуру (своє власне розуміння реальності). Міф – не фантастика, не ідеалізм, не наука, не метафізика, але разом з тим він містить риси їм притаманні в тій мірі, в якій це необхідно для його самореалізації. Міф виступає як мета і спосіб, як форма і зміст, як тема (сюжет) і образ, як знак, символ, зміст, принцип та ідеал, не будучи нічим з них окремо. Отже, характеризуючи міф однобічно, скажімо, як казкову, потойбічну дійсність, ми не з'ясуємо його сутність, не бачимо його універсальності й різноманітності, але висловлюємо лише своє ставлення до нього, а значить, характеризуємо не міф, а тільки самих себе.

Про те, наскільки міф непростий, можна судити хоча б з «Міфологік» К. Леві-Строса (див. [1]), в яких він на численних прикладах показав, що переказати вплив міфу на людину так само важко, як переказати словами музичний твір, підводячи до висновку, що має місце типове спрощення міфу, яке випливає з міркувань зручності розуміння дослідника і носить переважно штучний характер, будучи наслідком обмеженості підходів, вироблених на базі тих чи інших наук, коли міф мимоволі зводиться до того, що дослідник вже знає. І тоді лінгвісти зводять міф до мови, стверджуючи по відношенню до нього своєрідний лінгвістичний детермінізм, а історики – до мінливого тлумачення фактів, психологи зосереджуються на психічних процесах, а етнографи – на особливості мислення первісних народів, не намагаючись поширювати їх інших.

Можливо, тому, на думку Ю. М. Лотмана, яку б максимально повну картину функціонування міфу дослідник не представляв, він зможе відтворити лише «грубу схему, що здійснювалася у реальній сфері у вигляді складного й суперечливого семіотичного клубка, плаваючого в семіотичному просторі» [3, с. 126], кордон якої ні міфом, ні культурою не самоусвідомлений. Тим більше, якщо врахувати, що об'єкт міфологічного впливу виступає як «мислячий об'єкт», «мисляча структура», не тільки творчо сприймає інформацію, а й генерує і транслює її.

Спрощення міфу відбувається через його формалізацію, де формальний підхід до міфу виступає кращим способом спрощувати, не розуміючи, стверджуючи типовий у ставленні до міфу своєрідний науковий дальтонізм. У зв'язку з цим варто відзначити, що непереказуваність впливу міфу робить неминучою його трансформацію в залеж-

ності від типу тлумача, який сприймає міф. Адже пластичність міфу дозволяє йому не тільки представлятися таким, яким його хочуть бачити, аж до чогось гранично ясного, конкретного і простого, але й досягати меж максимально насиченої структурно оформленої символізації того, що тільки що здавалося ясным і простим.

Інакше кажучи, вивчаючи міф, кожен дослідник вибирає свій відповідний його можливостям рівень складності, з яким згодом і працює, переконуючи всіх, що за складністю міф такий, який він сам. Але чи буде міф таким насправді, якщо меж йому немає? І що тоді являє собою ця простота: простоту міфу або його розуміння? Саме тому ми наполягаємо на розширювальному тлумаченні міфу, бо воно ставить перед необхідністю досліджувати міф у всьому багатстві його змісту.

Таким чином, підводячи проміжний підсумок, можна сказати, що, завдяки новому «розширювальному» підходу науки до міфу стає можливим поєднання онтології і знаковості при збереженні подвійності речі та імені, знака і значення, що дозволяє втілювати людиномірність реальності через знання про неї.

Бібліографічні посилання

1. **Леви-Строс К.** Мифологии : В 4 т. / К. Леви-Строс. – М.; СПб.: Университетская книга, 2006–2007.
2. **Лотман Ю. М.** Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб.: Искусство-СПБ, 2004. – 704 с.
3. Мифы и мифология в современной России / Под ред. К. Аймермахера, Ф. Бомсдорфа, Г. Бордюгова. – М.: АИРО-XX, 2000. – 216 с.

Надійшла до редколегії 14.02.2012 р.

УДК 323:321

О. А. Третьяк

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ГРОМАДСЬКИЙ РОЗСУДОК ЯК КАТЕГОРІЯ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ ПОЛІТИКИ

Розглядається «громадський розсудок» як явище сучасної ліберальної теорії. Поняття, запропоноване Дж. Ролзом, вивчається як сукупність вимог, які висуваються до публічної політичної активності громадян в умовах сталої демократії. Робиться висновок про зв'язок теорії лібералізму та теорії публічної сфери в межах сучасної політичної науки.

Ключові слова: громадський розсудок, обґрунтування, вимоги поваги, публічна сфера, політичні судження.

Рассматривается «общественный рассудок» как явление современной либеральной теории. Понятие, предложенное Дж. Ролзом, изучается как совокупность требований, которые выдвигаются к публичной политической активности граждан в условиях устойчивой демократии. Делается вывод о связи теории либерализма и теории публичной сферы в пределах современной политической науки.

Ключевые слова: общественный рассудок, обоснование, требования уважения, публичная сфера, политические суждения.

The article examines «public reason» as phenomenon of modern liberal theory. Concept, offered by J. Rawls is studied as an aggregate of requirements which are pulled out to public political activity of citizens in the conditions of permanent democracy. Drawn conclusion about the connection theories of liberalism and theory of public sphere within the limits of contemporary political science.

Keywords: public reason, justification, requirements of respect, public sphere, political judgements.